

Ik keek uit over de woestijn. Die strekte zich ononderbroken uit over drieëntwintighonderd kilometer tot aan de boomgaarden rond Damascus en de rode kliffen van Rum. Woestijnwind woei om me heen. Ik dacht aan dat vervallen kasteel in het verre Syrië dat Lawrence had bezocht. De Arabieren geloofden dat het gebouwd was door een vorst van het grensgebied als woestijnpaleis voor zijn koningin, en beweerden dat de klei was gekneed met het sap van bloemen. Lawrence was door zijn gidsen van de ene naar de andere afbrokkelende zaal gevoerd. Snuffelend als honden hadden ze gezegd: 'Dit is jasmijn, dat zijn viooltjes, dit zijn rozen'; maar ten slotte had een van hen geroepen: 'Kom hier en ruik de zoetste geur van alles', en hij had hen naar een groot leeg venster gebracht, waar de lege wind van de woestijn langs woei. 'Dit,' zo hadden ze gezegd, 'is het beste: dit geurt naar niets.

Wilfred Thesiger, *Woestijnen van Arabië*

INHOUD

De gelukkige eenzaamheid – <i>Kalahari</i>	9
In het land van de bedoeïenen – <i>Sinai</i>	51
Het boek van zand – <i>Sahara</i>	133
Literatuur	187
Dank	189

DE GELUKKIGE EENZAAMHEID

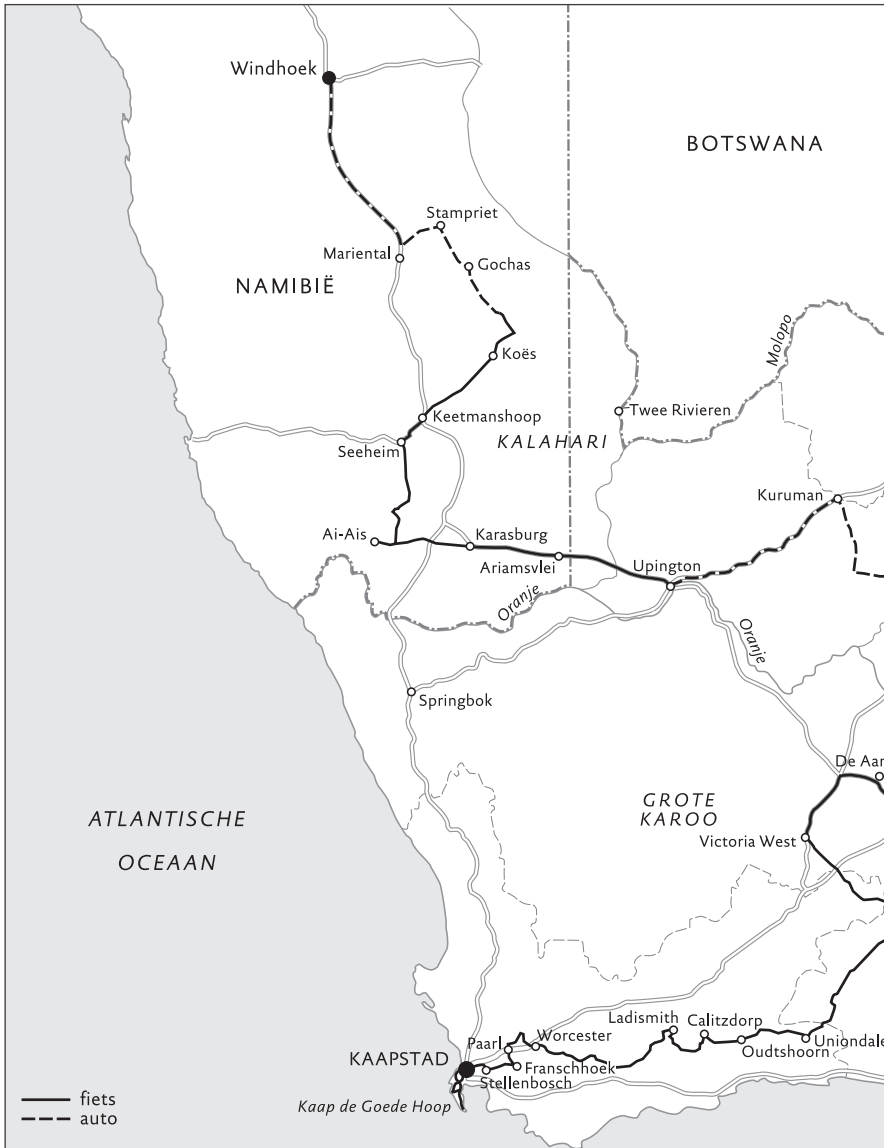
Kalahari

Kaal

*Die landskappe van weligheid en groen
gee afdoende. Die verbeelding
hou van self doen.*

*Die dele wat kaal is en oop
laat die op soek gaan loop.
Die woestyn is 'n digterlijke speelding.*

T.T. Cloete

1

Mijn vader was winkelier. Dan kon je niet op vakantie, zo werd ons kinderen verteld. Tijdens de zomermaanden – die in mijn herinnering warmer zijn dan ze waarschijnlijk waren – gingen wij ‘dagjes uit’. Een klassieker in het beperkte repertoire was Zandvoort. Mijn moeder zocht, liefst ver van de gevaarlijke zee, een lege duinpan uit die wij tot de onze maakten. Soms werd er een tentje opgezet, en in ieder geval een windscherm. Voor mijn vader was er een uitklapbaar tuinstoeltje. Hij ging nooit uit de kleren, maar zijn stropdas had hij thuisgelaten. Alleen al dat open bovenste knoopje van zijn overhemd gaf hem een ongekend zomers uiterlijk. Je zag, een beetje verkreukeld, de spierwitte huid van zijn nek, waar alleen dit soort dagen zon op viel. Aan het eind van de dag was het driehoekje rood en pijnlijk.

Meestal gingen er vriendjes of familieleden mee. Soms zaten we tot in de kattenbak van de Opel Rekord-stationcar gepropt, de tassen met handdoeken, broodjes en thermosflessen tussen onze benen geklemd. Een plek om misselijk te worden. Daar was ik erg goed in. Ik was sowieso goed in ziek worden op de verkeerde momenten.

Ik zal een jaar of vijf zijn geweest. Het duinzand zag witter dan ooit. In de zon verbleekte alles, de helse schitteringen deden pijn aan mijn ogen. Mijn moeder legde, zo goed en zo kwaad als dat ging,

in de schaduw van het blauwkatoenen windscherm een badhanddoek voor me neer. Ik was met koorts uit de auto gekomen, de hitte van mijn hoofd kwam van binnenuit. Er waren twee neven mee, we konden niet zomaar rechtsomkeer maken, zoveel dagjes uit kende een zomer niet. Ik sliep het grootste deel van de dag. Af en toe kwam een van de neven naar me kijken. Ze waren een hut voor me aan het graven, vertelden ze, waar het koel zou zijn. Het nam ze geheel in beslag, want niemand zeurde over naar zee gaan.

Tegen het eind van de middag was de hut eindelijk klaar. Ik werd ernaartoe gedragen. In de glooiing van het duin was een klein gat uitgespaard. Ik keek naar binnen. Er voerde een trapje naar beneden. Het was niet echt een hut, meer een kelder of bunker. De muren waren glad aangestroken met het natte zand dat zich onder de droge stuiflaag van het duin bevond. Er steeg een vochtige kilte uit omhoog. Ik werd er voorzichtig in getild. Ik rilde, het zandhol voelde als een koelcel. De zorgvuldig afgeplatte traptreden verpulverden onder mijn voeten. Het kan mijn koorts zijn geweest, maar ik geloofde dat ik er zou worden begraven.

Als ik wel eens bij familieleden naar de hut in het zand informeer, is er niemand die het zich kan herinneren.

De zon flakkert tussen de bladeren van de boom door. Ik knipper met mijn ogen en probeer met mijn handen de zonnestralen van me af te duwen. Mijn hoofd klapt zowat uit elkaar, er bonken zware klepels tegen mijn slapen. Ik trek me niets aan van de ruwe kieteling van het gras, draai me op mijn zij en trek mijn benen op alsof ik in een koud bed ben gestapt. Ik voel de hand van Céline op mijn rug. Ze streelt me moed in.

Ik lig in de berm van de R48, een bijna lege provinciale weg tussen Bloemfontein en Kimberley. Die ochtend heb ik me manmoedig achter de rug van Céline verborgen en geprobeerd haar bij te houden. Na het middaguur kreeg ik de pedalen van mijn fiets niet meer

rond. Ik ben afgestapt en onder de eerste de beste boom gaan liggen. De zon is warm, maar in de lucht hangt kou. Een kou die we al weken vergeefs proberen voor te blijven. De winter is dit jaar te vroeg gearriveerd in Zuid-Afrika, verzekert iedereen ons ('El niño,' verklaarde de verkoper in een drankkot) en ik ben al vier weken snotverkouden. Daar is nu koorts bij gekomen.

Ik kan hier moeilijk blijven liggen. Het eerstvolgende plaatsje op de kaart is nog twintig kilometer gaans. 'Nog even slapen,' mompel ik. Ik kom niet verder dan een halfslaap, waarin ik steeds opnieuw naar de kelder in het duin word gedragen die mijn neven zo kunstig hebben uitgegraven. Het is alsof ik het kille zand kan ruiken en de trap treden keer op keer onder mijn voeten voel verpulveren. Ik sta midden in de kelder en kijk omhoog naar het kleine gat. Achter de gezichten van mijn trotse neven fonkelt de zon.

Ik heb me weer op mijn rug gedraaid. Het magere bladerdak biedt weinig soelaas, de zon kiert tussen mijn oogharen. Mijn netvlies verdrinkt in een stralend wit licht. Ik knijp mijn ogen stijf toe. De kelder begint langzaam te bewegen. Hij vult zich met zand, alsof iemand een hendel heeft overgehaald, zoals in de grafkamer van een farao. Ik zoek de kleine opening. Mijn neven verdwijnen in een zwart waas. Ik slaap.

Pas tegen het eind van de middag word ik wakker. Céline zit nog steeds naast me. We besluiten te proberen Petrusburg te halen. We hopen op een hotel aldaar. Als in een vertraagde film klim ik op mijn fiets. Denken zou nu funest zijn; ik schakel een automatische piloot in die, tot mijn eigen verrassing, nog ergens diep weggeborgen in me huist. Céline kijkt niet op of om, er is maar één manier om me mee te krijgen: stug doorfietsen en mij geen enkele aanleiding geven om opnieuw in de berm te gaan liggen. 'We zijn eindelijk op weg naar Namibië,' spreek ik mezelf vermanend toe, 'verpest het nu niet.' Ik concentreer me op de rug van Céline. De kilometers rollen zonder dat ik iets zie onder mijn wielen door.

Sinds twee maanden fietsen we door Zuid-Afrika. Na een fietsreis van 7000 kilometer door de Verenigde Staten is dit de tweede lange tocht die we ondernemen. Iemand heeft Céline verteld dat Zuid-Afrika het mooiste land ter wereld is. In de reisgidsen liet ze zich inspireren door rijke wijngaarden, frisse bergketens en de Toscaanse glooiingen van Oranje Vrijstaat. Ik had mijn oog laten vallen op de schrale uitgestrektheid van de Grote Karoo, die zoete herinneringen aan Amerikaanse prairies in me opriep. Het leek een uitstekende fietsbestemming, die veel op onze Amerikaanse reis zou lijken. Er moest dan ook iets extra's aan worden toegevoegd, vond ik. 'We maken de reis af in Namibië,' stelde ik voor, 'dat is een woestijn.' Céline stemde zuinigjes in. Of ik niet tevreden kon zijn met de Grote Karoo, vroeg ze, die was toch ook weids en leeg? 'Nee,' hield ik vol. 'Ik wil naar een echte woestijn.'

Petrusburg is het eerste dorp deze reis waar aan de rand van de bebouwing geen bordje *hotel* staat. We willen het niet geloven en slaan toch af, de hoofdstraat in. Het is een stofweg, wat weinig goeds belooft. Aan het eind vinden we een witgekalkt gebouw dat zijn beste tijd ver achter zich heeft liggen. Op de gevel prijkt nog in vage letters hotel. We turen vanaf de brede veranda door de ramen. In een groot, leeg restaurant staan wat losse stoelen en houten tafels, bijeengegraaid als in een bouwkeet. De deur is gesloten.

Direct naast het pand ligt een café. De zwarte clientèle kijkt ons glazig aan, achter de rooddoorlopen ogen glinstert drank van dagen. In hun dronkenmanslethargie moeten de twee witte fietsers op geestverschijningen lijken.

De man achter de bar slaat verlegen zijn ogen neer. '*Wat mag ek vir julle doen, baas?*' zegt hij met zachte stem.

Baas – dat woord is met de afschaffing van de apartheid nog niet verdwenen. Het betekent meester of patroon. Ik ben geen van beiden. Ik heb het aan mijn huidskleur te danken, en aan niets anders,

we zijn in het hartland van Zuid-Afrika. Céline informeert naar het hotel. Dat is al een jaar gesloten, vertelt de barman, maar er is wel een nieuwe eigenaar. Hij zal hem gaan halen, het is zijn 'baas'.

Het hotel wacht op renovatie, verklaart de kersverse hotelhouder. Zijn blanke huid is getekend door de zon, en met zijn gedrongen gestalte heeft hij meer weg van een boer dan van een hôte­lier. Hij voert ons mee naar de veranda en steekt direct van wal over zijn grootse plannen. Daar hoort ook het café bij, begrijpen we. Dat moet weer wit worden. Hij zal de prijzen verhogen. Dan blijven de zwarte klanten vanzelf weg.

Omdat ik ziek ben, mogen we een kamer huren. Alles is nog intact, zelfs de bedden zijn met lakens belegd. Kamermeisjes heeft hij ook nog, die kwamen met de inboedel mee. Eén kamer is permanent bewoond door een weduwe, die daar gepensioneerd haar dood afwacht. Ze verlaat de kamer alleen op zondag, om naar de kerk te gaan. De zwarte kamermeisjes zijn haar thuiszorg. 'Ze kan hier natuurlijk niet blijven,' fluistert de eigenaar. 'Dit moet een hotel worden.' Hij kijkt me veelbetekenend aan.

De luide stem van de weduwe schalt door de smalle gang. De nieuwe eigenaar trekt zich haastig terug. In haar zangerige Afrikaans commandeert de vrouw de kamermeisjes ons te helpen. Die geven daar met tegenzin gehoor aan. De molligste van het stel probeert ons het gebruik van de waterkoker uit te leggen. We knikken, maar begrijpen er niets van. Ik wil naar bed. De lakens ruiken fris. Na een goede nachtrust zal ik me vast beter voelen.

Een paar uur later word ik drijfnat van het zweet wakker. Je kunt de lakens uitwringen. Ik lig te klappertanden. Uit een van de andere hotelkamers haalt Céline schone lakens. Ik trek een droog t-shirt aan en val weer in slaap. Die nacht haalt Céline nog twee keer de bedden in andere kamers af. De vloerpanelen in de gang kraken, de deurklinken jammeren, we zijn in een spookhuis beland waar alleen onze eigen stemmen klinken.